

Var Lyrskov Hede i virkeligheden Lerskov Hede ?

Uddrag af Acton Friis (dansk maler og forfatter 1871-1939) "De Jydere Land", Bind I, 1962, side 71-75 (dele eller hele det gengivne citat kan - er det oplyst - også findes i Acton Friis "De Danskes Land", 1ste. udgave, København, 1943).

Omtalte museumsdirektør Lund fra Haderslev formodes at være identisk med Lund, C.M. (1869-1941), museumsinspektør, Haderslev omtalt i en fortegnelse over større fotografarkiver i Institut for Sønderjysk Lokalhistorie samt arkiver og museer i Sønderjylland.

Lund refereres i uddraget for at være kommet til den overbevisning, at det berømte slag på Lyrskov Hede ved Slesvig i virkeligheden fandt sted på Lerskov Hede nær Øster Løgum, - det slag, hvor Magnus den Gode (1023-1047) - konge af Norge og senere også af Danmark - slog Venderne i september 1043. Læs hele uddraget eller gå direkte til beskrivelsen af Lunds synspunkt. Hvorvidt Lunds teori senere er offentliggjort og eventuelt kommenteret er pt. ikke undersøgt:

En fremragende vejviser og ledsager på mine ture gennem Sønderjylland havde jeg i museumsdirektør Lund fra Haderslev, en mand, som har et enestående kendskab til disse landsdeles historie og topografi og bl.a. har gjort deres gamle veje til genstand for et indgående studium.

På Almstrup Mark sydvest for Uge i Tinglev sogn førte han mig ud til en besynderlig rest af en af de gamle digespærringer eller folkevolde, som også findes over Hærvejen og her er forlænget ud i en dyb, vandfyldt mosestrækning med pælerækker af mægtige egestammer. Spærringen har her haft til opgave at dække en af de gamle folkeveje, som fra hovedstrøget har ført mod vest. Volden er kendt under navnet *Olgerdiget*; almuen på stedet kalder den „Olmersvolden” (oldmodersvolden), et navn, der ofte bruges i folkesproget som fællesbetegnelse for disse værn. Worsaae så den i 1840 og anslog den til at være 1000 alen lang.

Pælene sidder synlige i grunden nær mosen og over vandspejlet i to rækker med ca. to meters mellemrum. De fortsætter et stykke over det nu delvis udtørrede moseterræn og danner over dette forbindelsen med det af sumpen afbrudte dige, som kommer ca. 200 meter fra nordøst ned til mosens rand og fortsætter på dennes modsatte side helt til den nu udtørrede Tinglev Sø, hvorfra det atter fører videre mod sydvest. Dets længde har da været betydeligt større, end af Worsaae antaget.

Diger af denne art en velkendte i flere af Jyllands egne. De mest bekendte er Ramme Dige sydvest for Lemvig, Kong Knaps Dige i Torning sogn og Dan diget i Asfærg sogn ved Randers. De er rejst i samme hensigt som det berømteste af dem alle, Godfreds Dannevirke, Vestervold og Østervold, nemlig som værn mod fjender, som en *vejspærring* over et farbart terræn af forholdsvis ringe bredde mellem vide, uvejsomme strækninger. De er i Danmark et udelukkende jysk fænomen men kendes både i Nordtyskland, Frankrig og især i England, og tidspunktet for deres opførelse må sandsynligvis for de flestes vedkommende være de urolige tider i senere oldtid og tidlig middelalder. Værnene er dannet ved, at man har gravet en dyb grøft på tværs af vejretningen, hvorfra det opkastede materiale er brugt til den parallelt løbende digevold. Sandsynligheden taler for, at forsvarerne har stået på volden, så angriberne har måttet passere graven foran denne, hvad der naturligvis gav forsvarerne store fordele. Medens de forsvarsværker af denne art, som lå ved de store hovedveje, ofte har måttet spille en fremtrædende rolle i større krigeriske begivenheder, måske gennem masser af år i de store ufredstider, er de mindre virker, den afspærrer ringere områder som dette, vistnok nærmest at betragte som beslægtede med middelalderens bondeborge, som f. eks. Klejstrupvold eller Sjørringvold, hvortil egnens befolkning har kunnet trække sig tilbage, når en fjende nærmede sig.

Men kun et par mil nord for dette sted findes ved selve Hærvejen resterne af et anseligt værn, som uden tvivl har haft den største betydning ved den plads, hvorpå det findes, og ved sit storslåede anlæg. Det er volden, som fra Hærvejen syd for Øster Løvgum strækker sig over Andholm til Lerskov. Fra vejen har den retning mod ØSØ. Nær vejen er diget på et stykke delvis dækket af en nåletræsbeplantning og en markvej er for få år siden af en bonde i nærheden anlagt på bunden af graven. Men endnu er graven og især volden meget anselige. Et par hundrede meter fra vejen forløber volden ud i den store Andholm Mose, hvor gamle palisaderækker i tidernes løb er gravet op og viser værnets retning. Og på den anden side af mosen, til hvor resterne af den tidligere landsby Lerskov ligger, fortsætter digevolden i samme retning som før.

I sine endnu utrykte bidrag til Sønderjyllands historie og topografi er museumsdirektør Lund gennem sine undersøgelser af stedet og dets historie kommet til den overbevisning, at der i de gamle beretninger om det berømte folkeslag på Lyrskov Hede er sandsynlighed for, at Lyrskov er en fejlskrivning for *Lerskov*, og at det store venderslag i virkeligheden er udkæmpet her. En mængde forskellige ting synes at tale for denne antagelse. Thi her på stedet, den gamle *Lerskov Hede*, findes ikke alene denne anselige folkevold ved det gamle hærstrøg, hvad der i høj grad sandsynliggør, at stedet har været valplads, men tillige lever sagnet om venderslaget endnu en mængde steder her på egnen, hvor det hårdnakket har holdt sig til den dag i dag. I modsætning hertil har Lyrskov-egnen

ikke blot intet værn fra den tid, men der findes heller ikke ringeste tradition på stedet i form af sagn om nogen kamp af den art.

Adam af Bremen, der kan have sin viden fra selve Svend Estridssøn, Magnus den Godes samtidige, skriver ganske vist, at Magnus kom fra Norge og sejlede op ad Slien for at møde venderne, der kom nordfra efter et plyndringstogt i Jylland. Men dette forhindrer jo ikke, at han først kan have truffet dem ved Lerskov. I modsætning til Adam af Bremen hævder sagaerne, at Magnus' hær ilede dag og nat ned gennem Jylland for at nå først til volden. Venderne, som stod ved Ribe, bar hastet mod samme sted, og deres march er sandsynligvis foregået ad den senere såkaldte Potvej, den gamle Ribe-Flensborgvej, som netop udmunder her på stedet ved Hærvejen. Det lykkedes Magnus at komme først, og hans hær har stået parat syd for spærringen og har modtaget vendernes anfald nordfra - fra den side, hvor graven findes. Efter sagaerne blev venderne kastet tilbage til Skodborg A. Det lyder usandsynligt med denne umådelige vejstrækning, især regnet fra Lyrskov ved Slesvig. Også Skodborg kan være en fejlskrivning; et navn som dette var ikke alene landskendt, men berømt over hele Norden, fordi det var et af de bemærkelsesværdigste steder ved hele Hærvejen, og det falder derfor nemt en fremmed skribent i pennen. Det er nemlig ikke udelukket, at den er forvekslet med den ret ukendte *Skovby Å*, hvis løb kun går en milsvej norden om folkevolden ved Lerskov.

Stedet ser godt nok ud. Det rummer en god portion uhygge - og man har ikke svært ved at forestille sig heden dækket med venderkroppe og se kampen bølge langs volden ned mod den mose, hvor palisaderækker endnu stikker dybt i grunden, og hvor viber og hættemåger skriger oven de mørke vande.

Spærringen fortsættes vest for mosen et par kilometer og står i forbindelse med moserne og sumpene syd for Rugbjerg. Hertil støder den store Løgumflade, hvor åen og engene har dannet naturlig spærring, og denne, fortsættes i den dybe Genner Hole, som når helt ud til Genner Bugt. Det er på hele denne strækning altså kun de få, højere liggende dele af morænen, man har behøvet at spærre kunstigt.

Måske virker de sagn og navne mest overbevisende, som folket har knyttet til stedet her. For det første handler en del forskellige sagn om en stor folkekamp, som skal have fundet sted ved volden. En version af disse siger ganske vist, at det er en Kong Valdemar, som her engang han ført danskerne til sejr over rigets fjender. Men en gammel mand fra egnen kaldte i en samtale mod museumsdirektør Lund dette dige „æ Vendervold”, en anden gamling kaldte den Bivolden, og begge hævdede, at det var dens ældgamle navne. Netop den sidste benævnelse knytter sig på mærkelig vis til beretningen om slaget, der fortæller, at de danske straks, da venderne anfaldt, indledte kampen med at kaste bistader med

deres levende indhold ned over dem fra volden, hvorved der opstod voldsom forvirring mellem angriberne.

Intet tilsvarende sagn eller betegnende stednavn lever blandt befolkningen omkring Lyrskov ved Slesvig. Denne egn er fuldstændig blank for minder, hvad der til sammenligning dog virker ganske besynderligt.

Men beviser disse sagn nu noget som helst? Er det overhovedet muligt, at en mundtlig tradition kan holde sig på et sted så længe som fra 1043 til vore dage?

Som svar på det sidste skal jeg henvise til en artikel i „Mittheilungen des Anthropologischen Vereins in Schleswig-Holstein” VIII. hæfte (Kiel 1895), hvori der gøres rede for et højfund ved Slesvig og samtidig meddeles et sagn, som knytter sig til højen. Den omtalte oldtidsgravhøj ligger ved krydset Slesvig-Flensborg jernbanelinje og Slesvig-Husum landevej nær ved Hærvejen, ved værtshuset „Deckerkrug”, omtrent en mil vest for Slesvig. Sagnet, som knytter sig til højen, og som bl.a. er udførligt berettet af Müllendorff, lever endnu mellem egnens beboere og lyder i korthed således:

Der var en dronning ved navn Swarte-Margret, som her med sine krigere mødte en fjendtlig fyrste til slag. Men da hærene allerede stod over for hinanden, overtalte hun modstanderen til at lade sagen afgøre ved tvekamp imellem dem, for at så mange folk ikke skulle lide døden. Fyrsten og dronningen trak deres sværd og kæmpede med hinanden. Efter en stunds forløb bad dronningen om et øjeblik våbenhvile under påskud af, at den hagerem, som holdt hendes hjelm, var sprunget op. Hun bad modstanderen om at stikke sit væрге i jorden, for at hun kunne være tryk for ham imens. Fyrsten adlød; men i samme øjeblik, som hans sværd stod med spidsen i jorden, drev kvindfolket til ham, så hans hoved for et eneste hug rullede hen ad marken. Den overvundnes lig blev begravet i højen, som indtil vore dage af egnens befolkning kaldes "Dronningens høj".

Så kommer efterspillet. I begyndelsen af 90'erne i forrige århundrede blev højen åbnet og undersøgt af tyske arkæologer, og der er gjort detaljeret rede for højfundet i artiklen i ovennævnte tidsskrift. Det viste sig, at graven var urørt gennem tiderne, fuldstændig intakt. Den indeholdt to skeletter, hvoraf det ene af en mand, hvis hovedskal lå nede ved hans fødder. På hans bryst fandtes et smukt forarbejdet spydblade af flint, der sammen med flere omstændigheder ved graven viste, at denne stammede fra den yngre stenalder; en sælsom bekræftelse af et sagn, som ganske vist er stærkt ændret og har fået tilføjelser i tidernes løb, men som gennem årtusinder har gemt det minde i sig, at graven indeholder liget af en halshugget kriger.

De døde bliver ved at komme igen på sær vis, de gamles grave er bestandig vor sikreste forbindelse med deres tid og med dem selv. Skade, at overtroen, som afløste folkets gamle religiøse tro og længe var gravenes eneste værn, er forsvundet et par menneskealdre for tidligt! Alting koster noget, også det at få en moderniseret bondebefolkning. Og hvad er der at gøre andet end at betale gildet? For man kan jo ikke give sig til at indføre spøgelsesfrygt som skolefag og bede staten om at sende en veluddannet hær af nationale lygtemænd ud over landet for at besætte de udsatte punkter. Og anden udvej til at få stumperne reddet er der jo tilsyneladende ikke.